

ב"ד בהעלותך: האם אפשר לצאת ידי חובת הדלקת נרות שבת בהדלקת נורות חשמל

פתיחה

בפרשת השבוע כותבת התורה, שיש להטיב את הנרות ולהדליקם. נחלקו הראשונים, האם מדובר בפעולה אחת:

א. **הרשב"א** (א, שט) ורבים מהראשונים סברו שמדובר בפעולות שונות. הטבת הנרות, דהיינו סידורם, מתבצעת בבוקר, ואילו הדלקת הנרות מתבצעת רק בערב. ב. **הרמב"ם** (תמידין ומוספין ג, יב) חלק וסבר, שכאשר התורה כותבת שיש להטיב את המנורה, כוונתה גם להדלקתה. משום כך לשיטתו יוצא, שיש להדליק פעמיים את נרות המנורה, פעם בערב, ופעם בבוקר. ובלשוננו:

"מהו דישון המנורה, כל נר שכבה מסיר הפתילה וכל השמן שבנר ומקנחו ונותן בו פתילה אחרת ושמן אחר במידה והוא חצי לוג, וזה שהסיר משליכו במקום הדשן אצל המזבח עם דישון המזבח הפנימי והחיצון ומדליק נר שכבה, והדלקת הנרות היא הטבתם, ונר שמצאו שלא כבה מתקנו."

בעקבות העיסוק במצוות המנורה בפרשת השבוע, נעסוק השבוע בהלכות נר שבת, שכפי שראינו בעבר במידה מסוימת קשורות למצוות המנורה. נראה את מחלוקת הפוסקים בשאלה, האם מותר להדליק נר שבת באמצעות נורה חשמלית, הצדדים לאסור ולהתיר, והאם יש הבדל בעניין זה בין נורת להט לפלורסנט.

טעם הדלקת נרות

האם ניתן להדליק נרות באמצעות תאורה חשמלית? בפשטות, לא רק שאין בכך בעיה, אלא שיש בכך פתרון לבעיה שראינו בעבר (תצווה שנה ב'). כפי ראינו, טעם מרכזי בחובת הדלקת נרות, הוא האור שנוצר בבית בעקבות ההדלקה. בעקבות כך דנו הפוסקים, בזמן הזה שהמנורות בבית דולקות האם אפשר לברך על הדלקת נרות, שהרי הנרות מאבדים את מטרתם.

למעשה הפוסקים הקלו בעניין כיוון שהוסיפו, שיש להדליק נרות שבת לא רק בגלל האור המאיר את הבית, אלא בגלל הכבוד שיש לשבת בכך שמדליקים נרות לכבודה - אך יש שהוסיפו ואמרו שראוי לכבות את האור לפני ההדלקה. כעת, אם ניתן להדליק נרות שבת באמצעות מנורות החשמל בעיה זו תפטר, וגם נרות השבת יחזרו למטרתם המקורית - עשיית אור.

מחלוקת האחרונים

א. למרות היתרונות שבהדלקה באמצעות חשמל, **האור לציון** (ב, יח) נקט שאין לעשות כך. בטעם הדבר נימק, שכאשר מדליקים נר שבת צריך שיהיה בו שיעור המספיק לזמן הארוחה, וכאשר מדליקים את החשמל, על אף שהרגע הראשון של ההדלקה נעשה מכח המדליק, בשניות הבאות מגיע חשמל מחברת החשמל שלא היה עד כה, כך שהמשך ההדלקה אינו מכח המדליק, ובלשוננו:

"אמנם יש שרצו לומר שאין להדליק בנר חשמל, משום שצריך שתהא שלהבת, ובנר חשמל אין שלהבת, אך אינו נראה כן. אלא שאם הנורה מחוברת לזרם הכללי אי אפשר לקיים בה מצות הדלקת נרות, משום שבחשמל כל רגע מגיע זרם חדש שכלל לא שייך להדלקה הראשונה, ולא נחשב שהוא הדליק את האור הבא לאחר מכן."

ב. טעם נוסף לאסור כתב **הרב עוזיאל** (משפטי עוזיאל א, ז), שמכיוון שלא מספיק שהנר יהיה דלוק מערב שבת וצריך ממש בפועל להדליק אותו, כאשר מרימים את מתג החשמל ההדלקה נעשית בגרמא. החשמל היה אצור בחוטים עוד מקודם ותמיד זרם מחברת החשמל, וכאשר לוחצים על המתג רק מסירים את המניעה - זו נחשבת הדלקה בגרמא שאי אפשר לצאת בה ידי חובה. עוד הוסיף הרב עוזיאל, שלמרות שלרמב"ם והשולחן ערוך, ייתכן שלא צריך להדליק את נר השבת, אלא מספיק שהוא יהיה דלוק מעצמו והעיקר שיהיה אור¹ (ואז אין בעיה שהאור מופעל בגרמא, והעיקר שהוא דלוק מערב שבת), מכל מקום גם הם יאסרו, כיוון שיש חשש שיפסק האור מחברת החשמל, ואז יאלצו לצאת באמצע הארוחה, ובלשוננו:

"ואפשר לומר עוד דאפילו להרמב"ם ומרן אין יוצאים ידי חובת הדלקת נר שבת בנר החשמל הואיל ועלול הוא להפסק באמצע הסעודה על ידי הפסקת הזרם ממקורו ומתבטל עונג שבת והרי זה דומה לעטרן שאמר רבי ישמעאל אין מדליקין מפני כבוד השבת, מאי טעמא אמר רבא מתוך שריחו רע גזרה שמא יניחנה ויצא."

ג. פוסק שלישי שרק הסתייג מהדלקת נרות באמצעות חשמל ולא אסר לגמרי, הוא **הציץ אליעזר** (א, כ, יא). הוא כתב שיש מקום לומר, שבגלל שהזכוכית הסובבת את חוט הלהט או הלהט מאלה כולה ובאמצעותה מואר החדר - ייתכן שאור החשמל אינו נחשב אור פתילה הנגרם מפתילה אלא אור אבוקה, ממנו כתב **הרמ"א** (תרעא, ד) שיש להימנע במקום האפשר.

דעת המתירים

למרות הטעמים הנ"ל, אחרונים רבים וביניהם **הבית יצחק** (יו"ד א, קכ) **הרב פרנק** (הר צבי או"ח קמג) ו**הרב עובדיה** (יביע אומר או"ח ב, יז), חלקו וסברו שאין בעיה להדליק נרות שבת אף בחשמל, כאשר יש שסברו שמותר רק במנורת להט, כיוון שצריך הדלקה של מעין נר, ויש שכתבו שמותר אפילו במנורת פלורסנט, כיוון שהעיקר שיהיה אור בבית. את טענות האוסרים דחו במספר אופנים:

א. **דחיית הטענה הראשונה**: את טענת האור לציון שרק ההדלקה הראשונה נעשית מכח המדליק ולא המשך ההדלקה דחו, שגם אם אכן כך, כיוון שאחרי הכל ההדלקה לכבוד שבת נעשתה מכוחו, אין זה משנה שהשאר אינו מכוחו והוא יוצא ידי חובה בכך. כמו כן יש להוסיף, שבגלל הדלקת הנורה צריכה חברת החשמל לייצר חשמל נוסף, כך שיתכן לומר שמדובר בכח המדליק.

ב. **דחיית הטענה השנייה**: את טענת הרב עוזיאל שמדובר בהדלקה בגרמא דחו, שרוב מתגי החשמל אינם בנויים בצורה בה המתג מונע מהחשמל לזרום, אלא לחיצה על המתג סוגרת מעגל חשמלי וממש גורמת בפועל לזרימת החשמל, כך שלא מדובר בגרמא. כמו כן, אין לחשוש שהחשמל ייפסק באמצע הארוחה וייצאו מהחדר, כיוון שבזמנינו מציאות זו אינה שכיחה.

¹ **השולחן ערוך** כתב בעקבות **הרמב"ם** "אחד אנשים ואחד נשים, חייבים שיהיה בביתם נר דלוק", משמע שאין חובה להדליק את הנר לכבוד שבת, ובעיקר שיהיה דלוק מבעוד יום. **רבינו תם** (תוספות שבת כה ע"ב) חולק על שיטה זו, כיוון שהוא כותב שר הדלוק מערב שבת יש לכבותו ולהדליקו מערב שבת, ויש שכתבו שגם השולחן ערוך מודה לשיטה זו, ואת הלשון 'דלוק' הסבירו בדרכים אחרות.

ג. **דחיית הטענה השלישית:** את טענת הציץ אליעזר שמדובר בהדלקת אבוקה ממנה יש לכתחילה להימנע דחו, שגם אם בפועל כל הזכויות שסביב המנורה מאירה את החדר, למעשה בסופו של דבר המנורה מאירה מחוט אחד (גם אם הוא מעוגל), והאבוקה עליה דיברה הגמרא מורכבת ממספר חוטים.

נר המודלק מסוללה

כאמור, לדעת רוב הפוסקים אין בעיה להדליק נר שבת העשוי מנורת חשמל. למרות זאת, בגלל שכפי שראינו, יש המערערים על הדלקה בצורה מעין זו, רבים מהמתירים נקטו שלכתחילה יש להדליק נר הדלוק מאש ולא מחשמל. מה יעשו כאשר מתארחים במלון, ופעמים רבות ההנהלה לא מאשרת להדליק נרות בגלל חשש משריפה? לשם כך המציאו נר שבת המופעל מסוללה.

כשמו, נר זה מחובר לסוללה המוקצבת לזמן מה - ובאופן זה הבעיות נפתרות. אין לומר שרק ההדלקה הראשונה נעשית מכח המדליק והשאר מחברת חשמל, כיוון שכל הסוללה נדלקת מכח המדליק. כמו כן וודאי שלא מדובר בהדלקה בגרמא, כיוון שלא זורם קודם חשמל בחוטים. עוד יתרון בהדלקה זו, שניכר שהדלקה זו לכבוד שבת.

טלטול בשבת

כאמור, לדעת פוסקים רבים, ניתן לצאת ידי חובת הדלקת נרות שבת בנרות המופעלים באמצעות סוללה. האם במקום הצורך מותר להזיזם? הגמרא (שבת מז ע"א) כותבת, שאסור לטלטל נר דולק בשבת, כיוון שהשלהבת נחשבת מוקצה, וגם לאחר שכבה הנר - הבסיס של הנר נחשב כבסיס לדבר האסור. נחלקו הראשונים, האם מותר להתנות, שלאחר שיכבה הנר יהיה מותר להזיזו:

א. **התוספות** (מד ע"א ד"ה שבנר) סברו, שלמרות שהגמרא בביצה כותבת, שמותר להשתמש בעצים שנפלו מסוכה, כיוון שמדובר בסוכה רעועה שסביר שתיפול - אין להשתמש בנר שכבה, על אף שיכבה בשבת, וכן פסק **הרמ"א** (רעט, ד). הסיבה לחילוק הוא, שהסוכה בנויה זמן רב לפני והאדם מחכה שתיפול, לכן דינה קל. נר לעומת זאת, האדם רוצה שידלק בין השמשות, ובלשונם:

"ואם תאמר מאי שנא נר שכבה דאסור לטלטל מסוכה רעועה דעלמא דמהני בה תנא? ויש לומר דהתם סוכה דעלמא הייתה עשויה מזמן גדול, ועתה בבין השמשות אינו בודל ממנה ויושב ומצפה מתי תיפול, אבל נר עיקר הקצאתו הוא לבין השמשות, ודחייה בידיים לצורך שבת, וחמיר טפי (= וחמור יותר) ולא מהני ביה תנאי."

ב. **הרמב"ן** (שם, מה ע"א ד"ה וראיתי) **והרשב"א** (ג, רסח) חלקו על התוספות, וסברו ממספר טעמים שאין חילוק בין סוכה לנר, וכשם שאפשר להתנות על עצי הסוכה שיהיו מותרים בשימוש כיוון שעומדים ליפול, כך מותר להתנות שיהיה מותר להזיז את הנר כיוון שעומד להיכבות, וכן פסק **הלכה השולחן ערוך** (שם).

נורת להט

א. לכאורה, המחלוקת בין השולחן ערוך לרמ"א האם אפשר להתנות על נר שכבה, תשליך על המחלוקת האם מותר לטלטל נר שבת העשוי מסוללות שנגמרו. לדעת הרמ"א יהיה אסור כפי שעשוי לטלטל נר, ולדעת השולחן ערוך יהיה מותר אם עשו תנאי מראש, ואכן **הילקוט יוסף** (ס' שח) התיר בעקבות השולחן ערוך, **והרב משה פיינשטיין** אסר בעקבות הרמ"א.

ב. לעומת זאת **הגרש"ז אויערבך** (מנחת שלמה א, יד) נוטה להתיר להזיז את הנר המורכב מסוללה, אפילו בעודו דולק. בטעם הדבר נימק, שהסיבה שהגמרא נוקטת שהשלהבת נחשבת מוקצה היא, שלא רגילים להזיזה, או שלא מדובר בכלי. לפי זה, פנס, שכן רגילים להזיזו ונחשב כלי - מותר להזיזו גם בעודו דולק בשבת.

הבדלה על נורה

עד כה ראינו את המחלוקת, האם מותר לצאת ידי חובת נר שבת בחשמל וטלטולו. שאלה נוספת שדנו בה הפוסקים היא, האם אפשר לעשות הבדלה באמצעות נורה. וודאי שבנורת פלורוסט אי אפשר לצאת ידי חובה, כיוון שצריך דווקא הדלקה של אש, כיוון שהסיבה שמברכים דווקא במוצאי שבת על הנר היא שאז ניתנה בינה לאדם וגילה את האש. דנו הפוסקים מה דין נורת להט.

הירושלמי במסכת ברכות (ח, נ) כותב, שבמקרה בו מצוי הנר בתוך זכוכית - אי אפשר לברך עליו בורא מאורי האש. כפי שציין **הביאור הלכה** (ס' רצח ד"ה או), למרות שהגמרא בברכות כותבת שראייה דרך זכוכית נחשבת ראייה גמורה (ומשום כך אסור לקרוא קריאת שמע כנגד ערווה שרואים דרך זכוכית), מכל מקום בהבדלה צריך אש כמו האש שהדליק אדם הראשון, ואותה האש הייתה מגולה.

מחלוקת האחרונים

א. בעקבות דברי הגמרא האוסרת להבדיל על נר המכוסה בזכוכית, פסק **הרב עובדיה** (יחזקאל דעת ב, לט) שגם נורת להט נחשבת כמכוסה בזכוכית, ומשום כך אין להבדיל עליה. טעם נוסף לאסור כתב **הרב פרנק** (הר צבי ב, קיד) שנקט, שלמרות שהמדליק נורת להט בשבת עובר על איסור דאורייתא של הבערה, כאשר חז"ל פסקו שיש לברך על אש במוצאי שבת - הם התכוונו לאש של אדם הראשון, והאש של אדם הראשון לא הייתה מורכבת מחוט מתכת שהאיר, אלא מאש ממש, ובלשונם:

"ונראה דיש להוסיף, דכאן אין אור של שמן דולק אלא מתכות שמתחמם על ידי כח אלקטרי והמתכות כשהוא בתוך כלי זכוכית חתום מאיר לעיניים, אבל באמת אין כאן שמן וגם אש לוהטת אין כאן, רק שהוא נראה לעיניים כמאיר ונראה כמו אבן טובה שמאירה בחושך שאין בזה דמיון לנר דולק, ולכן אין סברא לצאת על ידו במקום שצריך להדליק נר."

ב. למרות הטענות הנ"ל נקט **הרב עוזיאל** (משפטי עוזיאל א"ח א, ח), שמותר להבדיל על נורת להט. בטעם החילוק בין אש שמאחורי זכוכית להדלקת נורה יש לומר, שכאשר מכסים את האש בזכוכית, הזכוכית חיצונית לאש, ומשום כך חוצצת בין האש לאדם הרואה. לעומת זאת בנורה, לולא הזכוכית הנורה תתפוצץ, כך שאין מקום לומר שהזכוכית חיצונית לאש וחוצצת.

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שיעוד אנשים יקראו...?